

Syczewski, Tadeusz

Problematyka liturgiczna w przygotowaniu do małżeństwa

Studia Teologiczne 11, 149-165

1993

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. TADEUSZ SYCZEWSKI

PROBLEMATYKA LITURGICZNA W PRZYGOTOWANIU DO MAŁŻEŃSTWA

Treść: Wstęp; I. Sprawowanie sakramentu małżeństwa w czasie Mszy świętej; II. Sakrament małżeństwa poza Mszą Świętą; III. Liturgia domowa związana z zawarciem małżeństwa; Wnioski.

WSTĘP

„Głęboka wspólnota życia i miłości małżeńskiej ustanowiona przez Stwórcę i unormowana Jego prawami, zawiązuje się przez przymierze małżeńskie, czyli przez nieodwołalną osobistą zgodę”¹. Ten nierozzerwalny związek między ochrzczonymi Jezus Chrystus podniósł do godności sakramentu. Związek małżeński jest fundamentem wszelkiej społeczności ludzkiej, a rodzina jest „domowym Kościołem”², dlatego liturgiczny obrzęd tego sakramentu musi znaleźć właściwe sobie odbicie w duszpasterstwie³. Należy zatem, jak mówią zasady liturgii i wskazania Kościoła w Polsce, nieustannie wdrażać małżonków i całe rodziny do czynnego współuczestnictwa w tych formach życia liturgicznego, które w sposób szczególny są dla nich przeznaczone⁴. Z tego względu przepisy wstępne do Obrzędów Małżeństwa i zasady normujące sprawowanie tego sakramentu domagają się wprost konkretnych wyjaśnień i wszelkiego rodzaju uzupełnień „w celu interpretacji i poprawnej realizacji na terenie całego kraju”⁵.

---

¹ KDK 48.

² Por. KK 11.

³ Por. *Druga Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu wiernych do małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin oraz wprowadzeniu nowego obrzędu sakramentu małżeństwa z 11 III 1975*. W: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1964-1986*, s. 47-54.

⁴ Por. *Pierwsza Instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin z 12 II 1969, nr 3*. W: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne*, dz. cyt.

⁵ Por. *Druga Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu wiernych do małżeństwa*, dz. cyt., nr 16.

Konstytucja o Liturgii Świętej zezwala kompetentnej władzy terytorialnej na możliwość opracowania własnego obrzędu dostosowanego do zwyczajów lokalnych, krajowych⁶, z tym jednak „[...] aby asystujący kapłan zażądał od zawierających małżeństwo wyrażenia zgody i tę zgodę przyjął”⁷. Akomodacja obrzędów liturgii do mentalności ludzi danej kultury ma za zadanie umożliwić im wejście w tajemnicę celebrowaną w Kościele i lepiej przeżywać ten sakrament⁸.

Konferencja Episkopatu Polski skorzystała z uprawnień przysługujących jej w zakresie akomodacji liturgii sakramentu małżeństwa. Przy opracowaniu tej księgi liturgicznej, nawiązano do dawnych rytuałów, jak również agend polskich, wydobywając z nich szczególnie te elementy, które najlepiej odpowiadały odnowionej liturgii. Po szczegółowej analizie i głębokim studium dotychczasowych form sprawowania liturgii sakramentu małżeństwa w diecezjach polskich, w oparciu o nowy Rytuał Rzymski⁹ zostały opracowane a następnie dekretem z dnia 23 marca 1973 roku Księdza Prymasa i Przewodniczącego Episkopatu Polski zatwierdzone¹⁰. Wreszcie wydano je w roku 1974 nakładem Księgarni Św. Jacka pod nazwą „Obrzędy Sakramentu Małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich”. Ta część rytuału zawiera: wstęp, obrzędy sakramentu małżeństwa w czasie Mszy św. oraz poza Mszą św., małżeństwo między osobą należącą do Kościoła katolickiego a osobą nieochrzczoneą, zestawy czytań biblijnych, wybory modlitwy powszechnej i formularze Mszy za nowożeńców, jak również dodatek zawierający obrzędy jubileuszu 25-lecia i 50-lecia małżeństwa. Nowe wydanie rytuału małżeństwa¹¹, prócz powyższej struktury zawiera także formułę przysięgi sakramentalnej w następujących językach: angielskim, francuskim, litewskim, niemieckim i włoskim.

Nowy rytuał sakramentu małżeństwa, dostosowany do zwyczajów diecezji polskich przynosi w porównaniu z dawnym obrzędem niewielkie modyfikacje strukturalne, wynikające z ogólnych zadań odnowy liturgicznej. Jednak należy zaznaczyć, że w znacznej mierze została ubogacona teologiczna strona liturgii małżeństwa, przez ukazanie w perspektywie historiozbowczej rzeczywistości małżeństwa, łaski tego sakramentu, jak również obowiązków samych małżonków¹². Poprawne sprawowanie liturgii małżeństwa wymaga odpowiedniego

⁶ Por. KL 63b i 77; *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1974, nr 12.

⁷ KL 70. Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 17.

⁸ Por. W. Nowak, *Akomodacja liturgii sakramentu małżeństwa Nowego Rytuału Rzymskiego Pawła VI do potrzeb diecezji polskich*, CT 47(1977) nr 3, s. 181-182; W. Danielski, *Akomodacja liturgiczna*, EK 1 247-249; A. Nocent, *Souplesse et adaption de la liturgie depuis Vaticana*, „La Maison Dieu”, 26(1969), s. 365-374.

⁹ *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum: Ordo celebrandi matrimonium*, Città del Vaticano.

¹⁰ Zob. *Rituel pour la celebration du mariage a l'usage des dioceses de France*, Paris 1969; *Rituel de matrimonio [...] aprobado para el episcopado espanol* [...], Madrid 1971; *Sacramento del matrimonio*, Roma 1975 (Rituale Romano riformato a norma dei decreti del Concilio Ecumenico Vaticano II e promulgato da papa Paolo VI).

¹¹ *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wyd. 2, Katowice 1986.

¹² Por. Druga Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu wiernych do małżeństwa, dz. cyt., nr 17; S. Czerwik, *Geneza i teologia odnowionej liturgii sakramentu małżeństwa*, W: *Odnowiona liturgia małżeństwa. Pokuta chrześcijańska*, Warszawa 1980, s. 17; Szamota, *Odnowione Obrzędy sakramentu małżeństwa*, RBL 24(1971) nr 6, s. 300; St. Człapa, *Liturgia sakramentu małżeństwa*, „Studia Pelplińskie” 12(1981), s. 139.

i gruntownego przygotowania nie tylko ze strony celebransa i służby liturgicznej, ale również samych narzeczonych: „ponieważ sakrament małżeństwa zakłada istnienie wiary i jej się domaga”¹³. Dlatego narzeczeni, oprócz doktrynalnych zasad nauki chrześcijańskiej o małżeństwie powinni wspólnie rozważyć obrzędy sakramentu małżeństwa, starając się dokładnie przemyśleć ich treść i sens oraz zastanowić się nad zobowiązaniami zaciągniętymi w przysiędze małżeńskiej¹⁴.

Niniejszy artykuł został podzielony na trzy części. Najpierw zostanie przedstawione zagadnienie sprawowania sakramentu małżeństwa w czasie Mszy św., dalej celebrowanie tego związku poza Eucharystią, jak również na tle refleksji teologicznej zostanie przeprowadzona analiza wypowiedzi badanej populacji. Badania ograniczono do terenu diecezji w Drohiczynie nad Bugiem¹⁵. Przebadano tam 268 młodych małżonków. Badaniami zostały objęte osoby żyjące w sakramentalnym związku małżeńskim od jednego roku do ośmiu lat. Na 268 respondentów było 116 małżeństw i 36 osób, reprezentujących tylko jedną ze stron małżeństwa. Były to związki małżeńskie posiadające dzieci w wieku od 1 roku do 5 lat. Z grupy badanych średnio 29,1% zadeklarowało się jako głęboko wierzący, 70,5% wierzący, 0,4% niezdecydowani, ale przywiązani do tradycji religijnej. Stosunek do praktyk religijnych u ankietowanych jest różny: praktykują systematycznie — średnio 66,4%; praktykują niesystematycznie — 25,7%; praktykują rzadko — 6,4%; nie praktykują wcale — 1,5%. W ostatniej części ukaże się liturgię domową, związaną z zawarciem małżeństwa.

Dobrani losowo respondenci pochodzili z następujących parafii: cztery ośrodki miejskie (M. Bożej z Góry Karmel w Bielsku Podlaskim, Brańsku, Hajnówce i Siemiatyczach par. Wniebowzięcia N.M.P.) oraz trzy parafie typowo wiejskie (Domanowo, Ostrożany, Pobikry).

W niniejszym artykule podejmie się próbę ukazania jak po latach młode małżeństwa oceniają swą formację liturgiczną przed przyjęciem tego sakramentu. Dotkniemy tutaj także i tej sprawy jak małżeństwa „ex post” oceniają odnowioną liturgię tego sakramentu w jej założeniach? Inny problem to pytanie jak oceniają respondenci po latach swego stażu małżeńskiego kursy przygotowujące do tego sakramentu? Jak rozumieją symbole? Jakie są trudności, obiekcje, propozycje? Jaka jest świadomość istotnych prawd w zakresie teologii liturgii, szczególnie dotyczącej tego problemu?

Wnioski i postulaty zebrane w zakończeniu niniejszego artykułu będą odnosić się przede wszystkim do sposobu organizacji kursów przedmałżeńskich oraz propozycji adaptacji liturgii małżeństwa do warunków polskich.

I. SPRAWOWANIE SAKRAMENTU MAŁŻEŃSTWA W CZASIE MSZY ŚWIĘTEJ

Zasady liturgii i wskazań Kościoła w Polsce zalecają sprawowanie liturgii sakramentu małżeństwa w czasie Mszy św. Podstawową treść teologiczną kryje

¹³ Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 7; *Druga Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu wiernych do małżeństwa*, dz. cyt., nr 20.

¹⁴ Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 5.

¹⁵ Od roku 1990 Diecezja w Drohiczynie n. Bugiem stała się Diecezją Drohiczyńską. Dokonał tego Ojciec Święty Jan Paweł II podczas IV Pielgrzymki do Ojczyzny.

w sobie już reguła postawiona przez Konstytucję o Liturgii Świętej: „Zwyczajne małżeństwo należy zawierać podczas Mszy św., po odczycaniu Ewangelii i homilii, a przed modlitwą wiernych”¹⁶. W sugestii tej jest podkreślony głęboki związek pomiędzy małżeństwem jako znakiem miłości Chrystusa i Kościoła, a Eucharystią, w której ofiarna miłość Zbawiciela urzeczywistnia się w każdym czasie jako szczyt i źródło całej liturgii oraz głębokiego życia chrześcijańskiego. Związanie sakramentu małżeństwa z Mszą św. było zawsze czymś postulowanym w Kościele rzymskim¹⁷.

Miłość małżeńska nie może istnieć bez ofiary. To właśnie ofiara uczy małżonków samej kultury współżycia. Chrystusowa ofiara jest wezwaniem, aby małżonkowie uczyli się samych siebie składać w ofierze. Jest to apel o nieustanny wzrost miłości aż do Chrystusowej pełni¹⁸. Małżonkowie mają być sobie wierni w doli i niedoli, ich wzajemna miłość zakłada gotowość podejmowania ofiar, krzyża, cierpienia, znoszenia siebie nawzajem w cierpliwości, przekazywania życia, troski o religijne wychowanie dzieci. To właśnie Msza św., podczas której winno zawierać się związek małżeński ma być szkołą ich postawy ofiarnej, polegającej na naśladowaniu Chrystusa w wierności woli Boga, w gotowości do służby i oddawania życia osobie kochanej¹⁹.

Zgodnie z duchem odnowionej liturgii udzielanie sakramentów świętych, a więc i małżeństwa należy zawsze wiązać ze Mszą św. Przemawiają za tym nie tylko względy praktyczne i chęć nadania ceremonii niejako pełniejszej oprawy, ale nade wszystko racje teologiczne. To w Eucharystii najpełniej urzeczywistnia się Kościół²⁰. Autentyczne małżeństwo chrześcijańskie winno tkwić głęboko zakorzenione w Eucharystii. Jest ona centrum życia chrześcijańskiego, a więc także i samego małżeństwa. Ona jest mocą do codziennego wytrwania w miłości, wierności i uczciwości małżeńskiej, którą dwoje chrześcijan przyrzeka sobie w chwili zawierania związku małżeńskiego. Małżonkowie chrześcijańscy od samego początku poprzez udział we Mszy św. i Komunię pogłębiają swoją miłość wzajemną i uczą się doskonałej miłości do dzieci²¹. W ramach przygotowania narzeczonych do małżeństwa należy omówić również najważniejsze prawdy o Mszy św., oraz problem czynnego udziału w Eucharystii. Naczelnym zadaniem duszpasterza jest przygotowanie nupturientów, aby sakrament małżeństwa był zawsze zawierany w czasie liturgii eucharystycznej²².

Pierwszy rozdział *Obrzędów Sakramentu Małżeństwa* podaje strukturę sak-

¹⁶ KL 78; Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 6; *Druga Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu wiernych do małżeństwa*, dz. cyt., nr 24; Św. Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja Inter Oecumenici 26 września 1964 nr 70*, AAS 56(1964) s. 893.

¹⁷ Por. KL 61; *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 84 i 89; *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 24; Jan Paweł II, *Adhortacja Apostolska „Familiaris Consortio” 22 XI 1981*, AAS 74(1982), s. 81-191; S. Hartlieb, *Liturgia sakramentu małżeństwa. Historia i odnowa*, „Msza Święta” 158(1971) nr 6, s. 302-304.

¹⁸ Por. KDK 48; B. Nadolski, *Dlaczego małżeństwo podczas Mszy Św?*, „Msza Święta” 158(1970), s. 42-44.

¹⁹ Por. S. Czerwik, *Geneza i teologia odnowionej*, dz. cyt., s. 29.

²⁰ Por. Grześkowiak, *Małżeństwo chrześcijan jako sakrament*, AK 74(1982) nr 98, s. 77-89.

²¹ Por. E. Marczevska, *Eucharystia w życiu małżeństwa i rodziny*, „Novum” 1980 nr 9, s. 131-132.

²² Zob. P.M. Gy, *Le nouveau rituel romain du mariage*, MD 99 (1969), s. 124-143.

ramentu małżeństwa zawieranego w czasie Mszy św. Wstępnym aktem tej uroczystości jest przywitanie nowożeńców w drzwiach Kościoła i procesjonalne wejście do świątyni podczas śpiewu mszalnego. Wejście narzeczonych, ich świadków i członków rodzin może się odbywać w dwóch formach²³. Pierwsza forma to ta, gdy narzeczeni w gronie świadków i swojej rodziny oczekują w świątyni w pobliżu wejścia. Celebrans przygotowany do Mszy św. w szatach liturgicznych udaje się tam, poprzedzony ministrantami. Pozdrawia ich po chrześcijańsku, a także w kilku słowach wyraża radość, jaką Kościół dzieli z narzeczonymi. Następnie podczas śpiewu na wejście, rusza procesja w kierunku ołtarza. Na początku idą usługujący i celebrans, na końcu narzeczeni, którym zgodnie z miejscowymi zwyczajami towarzyszą członkowie rodzin. Po przybyciu do ołtarza i zajęciu odpowiednio przygotowanych miejsc, celebrans rozpoczyna Mszę św., jak zwykle: znak krzyża świętego, pozdrowienie, krótką zachętą wprowadza do udziału w liturgii. Następnie ma miejsce akt pokutny, jak i inne obrzędy wstępne — aż do kolekty włącznie. Msza obrzędowa za nowożeńców może być odprawiana we wszystkie dni roku, z wyjątkiem niedziel, uroczystości oraz Paschalnego Triduum. Rytuał przewiduje trzy formularze mszalne²⁴.

Pierwszy z nich poświęcony jest zagadnieniom, iż sakrament małżeństwa jest obrazem mistycznego związku jaki zachodzi pomiędzy Chrystusem a Kościołem. Podkreślona jest tutaj jedność i nierozzerwalność tego sakramentu²⁵.

Drugi formularz w sposób szczególny podkreśla miłość, która stanowi istotną cechę tego związku.

Trzeci zaś formularz przy zawarciu małżeństwa akcentuje charakter wspólnotowy, jak również powołanie małżonków do funkcji odpowiedzialnego rodzicielstwa²⁶.

Druga zaś forma to ta, gdy narzeczeni, w otoczeniu świadków i członków rodzin przychodzą do Kościoła i zajmują odpowiednie miejsca dla nich przeznaczone, niedaleko ołtarza. Wówczas liturgia małżeństwa rozpoczyna się śpiewem na wejście²⁷.

Drugim elementem w ślubnym rycie, jest liturgia słowa, starannie przygotowana w duchu posoborowej odnowy oraz wymagań współczesnej biblistyki. W każdej formie obrzędowej tego sakramentu winna być liturgia słowa²⁸. Odczytuje się dwa lub trzy urywki Pisma św. Rytuał Sakramentu Małżeństwa proponuje do wyboru 8 czytań ze Starego Testamentu, 1 z Apokalipsy, 9 z Listów Apostolskich, 10 z Ewangelii, psalmy między czytaniem, oraz śpiewy przed Ewangelią²⁹. Czytania winny być starannie dobierane, z uwzględnieniem

²³ Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 19-21.

²⁴ Por. tamże, s. 81-93; S. Czerwik, *Geneza i teologia odnowionej*, dz. cyt., s. 22-23; *Mszal Rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 78-86.

²⁵ Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa, pierwszy formularz*, kolekta: błogosławieństwo dla nowożeńców.

²⁶ Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., trzeci formularz, błogosławieństwo nowożeńców; Por. tamże, kolekta.

²⁷ Por. tamże, nr 21; S. Czerwik, *Geneza i teologia odnowionej*, dz. cyt., s. 23.

²⁸ Por. *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 29; KL 78; *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 5, 6, 42.

²⁹ Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., s. 39-74; Por. J. Śniegocki, *Obrzędy sakramentu małżeństwa jako źródło homiletyczne*, W: *Odnowiona liturgia małżeństwa. Pokuta chrześcijańska*, Warszawa 1908, s. 104-106.

żyć samych narzeczonych. Chwałębną rzeczą byłoby angażować samych nowożeńców, bądź uczestników ślubu do wykonywania poszczególnych funkcji w liturgii słowa: np. czytanie lekcji, śpiew psalmu czy śpiew przed Ewangelią, bądź wezwanie modlitwy powszechnej³⁰. Według zasad liturgii muszą być przynajmniej dwa czytania (w tym Ewangelia), psalm responsoryjny, śpiew przed Ewangelią i modlitwa powszechna³¹. Czytanie biblijne dopuszcza się ograniczyć tylko do jednego wówczas, gdy jedna ze stron jest nieochrzczona³². Jeżeli zaś przepisy liturgiczne nie zezwalają na odprawienie Mszy św. według formularzy dla nowożeńców³³, to można, jeśli to uzna się za potrzebne i pożyteczne — wziąć jedno czytanie z obrzędów małżeństwa zamiast odpowiedniego czytania z dnia. Zmiana takiego układu czytań jest zaś niedozwolona w następującym czasie: Triduum Paschalne, Uroczystości Narodzenia, Objawienia, Wniebowstąpienia Pańskiego, Zesłania Ducha Świętego oraz Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa, jak również w inne obchody nakazane³⁴.

Po odczytaniu Ewangelii celebrans, w oparciu o teksty liturgiczne i czytania, w sposób dostosowany do słuchacza powinien zawsze wygłosić homilię o małżeństwie chrześcijańskim, o łasce sakramentu oraz o obowiązkach małżeńskich³⁵.

Zasadniczy obrzęd małżeństwa następuje bezpośrednio po homilii i zawiera: pytanie kapłana o wolność decyzji, o wierność małżeńską oraz gotowość na przyjęcie potomstwa. Celem tych pytań jest publiczna weryfikacja, a zarazem manifestacja dobrowolności, woli wytrwania do końca w tym związku oraz gotowości przyjęcia i wychowania dzieci. Po przyjęciu odpowiedzi od narzeczonych kapłan wzywa wszystkich obecnych do modlitwy o łaskę Ducha Świętego dla nich, o umocnienie ich wzajemnej miłości, tak, aby była ona znakiem miłości Chrystusa i Kościoła. Teraz następuje śpiew hymnu „O Stworzycielu Duchu Przyjźdź”. Po odśpiewaniu tego hymnu kapłan wiąże dłonie nowożeńców końcem stule, którą powinien mieć na ornacie. Teraz następuje zawarcie małżeństwa, które dokonuje się przez wyrażenie zgody małżeńskiej w formie ślubowania — przysięgi, powtarzanej za kapłanem przez każdą ze stron. Bezpośrednio po akcie przysięgi, trzymając jeszcze stule na złączonych rękach nowożeńców, celebrans wypowiada formułę potwierdzenia małżeństwa. Dopiero po odpowiedzi „Amen” usuwa on stule³⁶.

Dalszy etap liturgii małżeństwa to błogosławieństwo obrączek. Rytuał podaje do wyboru kapłana trzy formuły³⁷. Następnie po słowach przewodniczącego

³⁰ Por. tamże, nr 5.

³¹ Por. KL 78; *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 5, 6, 45.

³² Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., s. 64; *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., cz. II nr 28.

³³ Zasady liturgii nie zezwalają na formularz za nowożeńców w niedziele i uroczystości, chyba że w małych grupach, wówczas wolno wziąć ten formularz.

³⁴ Por. *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*, dz. cyt., s. 78.

³⁵ Por. KL 78; *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 23; *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 28; Por. B. Mokrzycki, *Treść czytań biblijnych w obrzędach sakramentu małżeństwa*, CT 43(1973) nr 1, s. 99-105; Tenże, *Zasady dobierania tekstów biblijnych w obrzędach ślubnych*, CT 43(1973) nr 2, s. 135-137.

³⁶ Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 24-28; Zob. S. Czewik, *Geneza i teologia odnowionej*, dz. cyt., s. 25; H. Nowak, *Akomodacja liturgii sakramentu małżeństwa*, dz. cyt., s. 185.

³⁷ Por. Tamże, nr 29.

liturgii: „na znak zawartego małżeństwa nałóżcie sobie obrączki”³⁸, mąż żonie, a ona mężowi nakłada obrączkę, wypowiadając przy tym przewidzianą przez Rytuał odpowiednią formułę³⁹. Nałożenie obrączek jest gestem wyjaśniającym rzeczywistość tego świętego związku. Jest to symbol jedności, miłości i wierności, wzajemnej przynależności małżonków do siebie, opartej na dobrowolnej zawartej i nieodwołalnej umowie.

Następnie ma miejsce modlitwa powszechna, czyli wiernych, według tekstów zawartych w rozdziale IV Obrzędów Sakramentu Małżeństwa⁴⁰. Dla lepszego i głębszego przeżycia tego sakramentu, wezwania modlitwy powszechnej mogą przeczytać małżonkowie, bądź goście weselni⁴¹.

Liturgia eucharystyczna przebiega w sposób normalny, z wyjątkiem kilku zmian typowych dla Mszy ślubnej⁴². W czasie obrzędów przygotowania darów nowożeńcy, bądź inni uczestnicy tego zgromadzenia mogą przynieść do ołtarza dary chleba i wina. Komunikanty do komunii wiernych, jak również duża hostia dla kapłana winny być umieszczone na tej samej, głębszej patelni⁴³. We Mszy św. obrzędowej za nowożeńców stosuje się własną prefację — jedną z trzech do wyboru⁴⁴.

W modlitwach eucharystycznych I-III stosuje się specjalne modlitwy wstawiennicze⁴⁵. Po Modlitwie Pańskiej, kapłan opuszcza embolizm i udziela nowożeńcom błogosławieństwa, posługując się jedną z formuł, podanych w IV rozdziale Rytuału⁴⁶.

Małżonkowie mogą przystąpić do Komunii świętej pod dwiema postaciami⁴⁷. Jednak podczas nauki przedślubnej nupturienci winni zostać do tego obrzędu przygotowani przez odpowiednią katechezę. Komunii św. można udzielić za wiedzą i zgodą Ordynariusza. Sam sposób udzielania Komunii św. pod dwiema postaciami może być następujący: przez picie z jednego kielicha, ale zawsze po spożyciu Krwi Pańskiej przez samego celebransa, przy czym przyjmujący mogą wziąć do rąk kielich podawany im przez kapłana, bądź diakona, albo też w inny sposób przez zamoczenie Hostii w postaci wina⁴⁸.

Po modlitwie po komunii, przy końcu Mszy św., a przed udzieleniem błogosławieństwa ludowi, celebrans z rękami wyciągniętymi nad nowożeńcami udziela im uroczystego błogosławieństwa końcowego według jednej z formuł podanych w formularzach Mszy św. za nowożeńców⁴⁹. Formuł tych można używać także wtedy, gdy Msza św. nie była odprawiana według formularza za

³⁸ Tamże, nr 30.

³⁹ Tamże, nr 31.

⁴⁰ Obrzędy Sakramentu Małżeństwa podają 6 formuł modlitwy powszechnej, s. 75-80.

⁴¹ Por. S. Człapa, *Liturgia sakramentu małżeństwa*, dz. cyt., s. 151.

⁴² Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa* nr 33.

⁴³ Por. tamże, nr 33.

⁴⁴ Por. tamże, nr 34; Por. *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*, dz. cyt., Prefacja na Msze za nowożeńców nr 79-81.

⁴⁵ Por. tamże, s. 79.

⁴⁶ Por. tamże, s. 83-85; 89-90; 94-95; Por. E. Marczevska, *Eucharystia w życiu małżeństwa i rodziny*, dz. cyt., s. 132.

⁴⁷ Por. tamże, nr 38; Por. Z. Gniedziejko, *Liturgia — Sakrament Małżeństwa*, WAwB 5(1979) nr 3, s. 98-100.

⁴⁸ Por. *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 34.

⁴⁹ Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., s. 39.

nowożeńców. Błogosławieństwa te są prośbą zanoszoną do Boga, by udzielił małżonkom specjalnych łask potrzebnych do wypełniania zadań małżeńskich i rodzicielskich. By Ojciec Wszechmogący obdarzył ich miłością, radością, pokojem i wzajemną zgodą.

Nupturientów należy zachęcać w sposób szczególny do wspólnej formy obrzędowej, kiedy to kilka par narzeczonych zawiera ten sakramentalny związek w czasie jednej akcji liturgicznej. Do udziału w takiej formie zawierania małżeństwa nie powinno się nikogo zmuszać, to powinna być tylko propozycja. Taka forma obrzędowa sakramentu małżeństwa zakłada, że między poszczególnymi parami istnieje jakiś stopień znajomości. Mogła się ona wytworzyć na skutek wspólnych spotkań w okresie katechezy przedmałżeńskiej, bądź też w czasie dnia skupienia. Taki sposób zawierania związku małżeńskiego jest godny podkreślenia, gdyż w szczególny sposób uwidacznia społeczny charakter tego sakramentu, a niekiedy rozwiązuje problemy natury praktycznej. Aby do tej formy zawierania małżeństw zachęcić wiernych, należy odprawiać ją szczególnie okazale od strony zewnętrznej. Liturgiczne obrzędy tego sakramentu winna cechować dostojna radość. Jednak należy pamiętać o tym, aby w czasie liturgii małżeństwa nikogo nie wyróżniać poprzez samą ceremonię lub zewnętrzną wystawność. Względy, pozycja zajmowana przez nupturientów, ich stan materialny nie mogą decydować o udziale w tym rycie większej liczby duchownych, czy też lepiej przygotowanym kościele⁵⁰.

Ważnym elementem świątecznego charakteru liturgii małżeńskiej jest muzyka i wykonywany śpiew⁵¹.

Celem posoborowej odnowy liturgii sakramentu małżeństwa, zgodnie z Konstytucją o Świętej Liturgii, jest pełniejsze i jaśniejsze wyrażenie łaski tego sakramentu, oraz głębsze podkreślenie obowiązków małżeńskich, a więc nierozdzielności, wierności oraz zrodzenia i wychowania potomstwa. Dlatego też duszpasterze powinni dolożyć wszelkich starań zgodnych z zasadami liturgii i wskazaniem Kościoła w Polsce, aby w niczym nie umniejszyć uroczystości liturgii sakramentu małżeństwa. Nie można zatem oddzielać oprawy liturgicznej od samego sakramentu. W Kościele nie ma obrzędów, które nie miałyby charakteru sakramentalnego, ani też sakramentu, który nie wyrażałby się w formie rytualnej⁵².

II. SAKRAMENT MAŁŻEŃSTWA POZA MSZĄ ŚWIĘTĄ

Zgodnie z postanowieniem Konstytucji o Liturgii Świętej⁵³, małżeństwo należy z zasady zawierać w powiązaniu z celebracją Eucharystii. Słuszny jednak powód może uwolnić od postulowanego odprawiania Mszy św., a nawet przemawiać za jej opuszczeniem. W takim wypadku stosuje się obrzędy małżeństwa poza Mszą św.⁵⁴ Forma ta obowiązuje wówczas, kiedy jedna ze

⁵⁰ Por. tamże, nr 10; KL 32; *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr /19.

⁵¹ Por. Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o muzyce świętej w Liturgii 5 III 1967*, AAS 49(1967), s. 300-320.

⁵² Por. I. Biff, *Rito e sacramento*, „Notitiae” 62 (1971) s. 97.

⁵³ KL 78.

⁵⁴ Por. *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 27; *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 23.

stron jest niekatolicka, nieochrzczona, bądź niewierząca⁵⁵. Jeśli małżeństwo zawiera stroną katolicką z niekatolicką, lecz ochrzczone, to wówczas należy odprawiać obrzęd liturgiczny bez Mszy św.⁵⁶ Gdyby zaś przemawiały za tym jakieś okoliczności to wówczas na specjalną prośbę duszpasterzy lub nowożeńców ordynariusz może zezwolić na zawarcie takiego związku w czasie Mszy św.⁵⁷, lecz bez Komunii świętej strony niekatolickiej, jeżeli nie pozwala na nią prawo powszechnie⁵⁸. Obrzęd sakramentu małżeństwa poza Mszą św. ma podobny przebieg, jak w czasie Mszy św. za wyjątkiem kilku zmian.

Procesjonalne wejście do kościoła oraz liturgia słowa odbywają się tak samo jak w czasie Mszy św. Mają tu zastosowanie: przywitanie przy wejściu do świątyni lub przy ołtarzu, wprowadzenie, pozdrowienie ludu, modlitwa wstępna, czy też krótkie przemówienie celebransa. Po Ewangelii kapłan wygłasza homilię na temat charakteru chrześcijańskiego małżeństwa⁵⁹. W czasie sprawowania tego sakramentu często spotyka się wśród samych nowożeńców czy innych członków zgromadzenia takich, którzy dawno nie mieli żadnego kontaktu z Kościołem. Są to nieraz ludzie odłączeni, bądź wyznawcy innych religii, czy nawet zupełnie niewierzący. W czasie tego obrzędu mogą być i takie małżeństwa, które przeżywają większe czy mniejsze kryzysy, lub pragną nowego impulsu Bożej Łaski dla zachowania przysięgi małżeńskiej. Są także i tacy, którzy w niedługim czasie wstąpią w ten związek sakramentalny, a których pojęcia o chrześcijańskim małżeństwie nie zawsze są poprawne, a często nawet błędne. Korzystając z tak stosownej okazji, jaką jest liturgia weselna, duszpasterze powinni w swej homilii poruszyć głębiej problemy małżeńskie, głosząc radosne orędzie zbawienia⁶⁰.

Sprawowanie sakramentu rozpoczyna się po kazaniu, którego nigdy nie wolno opuszczać⁶¹. Liturgia ta ma podobną strukturę, jak podczas Mszy św., a więc obejmuje: pytania wstępne, hymn do Ducha Świętego, zawarcie małżeństwa i jego potwierdzenie, następnie błogosławieństwo i nałożenie obrączek. Obrzędy dopełnia modlitwa powszechna i błogosławieństwo końcowe. Rytuał podaje także w jaki sposób modlitwę wiernych i błogosławieństwo zaślubionych połączyć ze sobą⁶². Obrzęd można zakończyć modlitwą Pańską i błogosławieństwem w formie zwyczajnej, czy też w formie uroczystej, jak podczas Eucharystii⁶³. Jeżeli nie sprawuje się Mszy św., a trzeba udzielić Komunii świętej podczas obrzędów sakramentu małżeństwa należy tego dokonać po Ojcie nasz, którą to modlitwę odmawia się po błogosławieństwie zaślubin. Po Komunii św., zależnie od okoliczności, można albo modlić się w milczeniu, czy też śpiewać pieśń uwielbienia, albo recytować psalm⁶⁴.

⁵⁵ Por. tamże, nr 29; *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 8.

⁵⁶ Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 41-60.

⁵⁷ Por. tamże, nr 19-40.

⁵⁸ Por. tamże, nr 8; Por. *Wskazania Episkopatu Polski z 1 IV 1971r. w sprawie realizacji motu proprio „Matrimonia mixta”*, „Miesięcznik Archidiecezji Poznańskiej” 1972, s. 10.

⁵⁹ Por. tamże, nr 41-46.

⁶⁰ Por. tamże, nr 9; *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 18.

⁶¹ Por. KL 78; *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 29.

⁶² Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 55.

⁶³ Por. tamże, nr 57.

⁶⁴ Por. tamże, nr 60.

W wypadku małżeństwa między osobą należącą do Kościoła katolickiego i nieochrzczonej (chodzi tu zarówno o katechumenów, jak i o nie chrześcijan), obrzędy mogą mieć miejsce w kościele, albo w innym odpowiednio przygotowanym miejscu. W takim wypadku należy zastosować ryt podany w nr 61-76. W liturgii słowa mogą być trzy czytania, z których pierwsze powinno być ze Starego Testamentu⁶⁵. Jeżeli warunki tego wymagają, można je ograniczyć tylko do jednego czytania⁶⁶. Jednak zawsze w oparciu o teksty liturgiczne należy wygłosić homilię, uwzględniającą obowiązki i sytuację małżonków, jak i same okoliczności ich życia⁶⁷. Sama liturgia sakramentu przebiega normalnie, podobnie jak poświęcenia oraz nałożenie obrączek ślubnych oraz modlitwa wiernych i uroczyste błogosławieństwo nowożeńców. Obrzędy te można zakończyć odmówieniem Modlitwy Pańskiej oraz specjalnym czy zwyczajnym błogosławieństwem, bądź stosując jedną z formuł podanych w rozdziale IV⁶⁸.

Niezależnie od tego, czy zawarcie małżeństwa ma miejsce w czasie Mszy św., czy poza nią, powinno się poprawnie sprawować liturgię tego sakramentu. Należyte celebrowanie tego obrzędu wymaga odpowiedniego przygotowania nie tylko ze strony celebransa, służby liturgicznej, lecz także w dużej mierze jest uzależnione od samych narzeczonych⁶⁹.

Po teoretycznych rozważaniach nad liturgią sakramentu małżeństwa w czasie Mszy św. i poza nią, należy przeanalizować wyniki badań uzyskane drogą ankiety na temat celebracji tego sakramentu w diecezji w Drohiczyń w latach 1987-1989. Będzie tutaj chodziło o to, na ile zasady posoborowej liturgii tego sakramentu zostały przyjęte, jak również w jakiej mierze badani młodzi małżonkowie przeżyli liturgię swego sakramentu małżeństwa oraz jakie było ich zaangażowanie w akcję tego rytu.

Na pytanie: Czy liturgia ślubna była omawiana w ramach katechez przedślubnych, zdecydowana większość respondentów średnio aż 56,4% odpowiedziała pozytywnie. Należy sądzić, że ta grupa młodych małżeństw przeszła odpowiednią katechezę na temat celebracji tego sakramentu. Można stwierdzić, że ci ankietowani w sposób pełniejszy i bardziej świadomy przystępowali do liturgii tego sakramentu, znając głębiej poszczególne części tego rytu i ich znaczenie.

Zastanawiające jest jednak zjawisko, że średnio aż 15,3% badanej populacji stwierdziło, że liturgia tego obrzędu nie była omawiana w czasie katechez przedmażeńskich: zaś około 28,3% nie pamięta, czy to zagadnienie było uwzględnione podczas katechez przedślubnej. Razem grupa ta stanowi średnio 43,6% badanych.

Kolejne pytanie postawione respondentom dotyczyło sposobu zawarcia małżeństwa. Średnio 73,1% badanych małżeństw zawarło sakrament podczas Mszy św., czyli zgodnie z zasadami liturgiki i wskazaniem Kościoła w Polsce. A więc 98 par małżeńskich — badanych od początku swoją miłość pogłębiło w Eucharystii. Natomiast 26,9% respondentów zawarło sakrament małżeństwa poza Mszą.

⁶⁵ W okresie Paschalnym zaleca się czytania z Nowego Testamentu.

⁶⁶ Por. *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa*, dz. cyt., nr 61-64.

⁶⁷ Por. tamże, nr 65; Por. KL 78; *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 29.

⁶⁸ Por. tamże, nr 76.

⁶⁹ Por. tamże, nr 5; Por. *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 20.

W badanej diecezji częstymi przyczynami zawierania tego sakramentu poza Mszą św., są te, gdy jedna ze stron jest akatolicka. Zdarzają się takie sytuacje, gdy same strony pragną zawrzeć ten związek tylko w powiązaniu z liturgią słowa.

Prawie wszyscy respondenci uważają, że właściwszą formą celebracji tego obrzędu jest małżeństwo zawierane w czasie Mszy św. Tak sądzi średnio 95,9% ankietowanych. Można powiedzieć, że ta grupa respondentów uświadamia sobie głęboki związek jaki zachodzi pomiędzy sakramentem małżeństwa a Eucharystią. Zapewne wielki wpływ na takie rozumienie małżeństwa odegrał Sobór Watykański II, jak również ostatnie encykliki papieskie.

Choć zasady liturgii zachęcają do wspólnej formy obrzędowej, kiedy to kilka par jednocześnie zawiera związek małżeński, to tak sądzi tylko 7,5% badanych małżonków. Zdecydowana natomiast większość opowiada się za tradycyjną formą zawierania małżeństwa, gdy tylko jedna para w czasie jednej akcji liturgicznej sprawuje swój sakrament. W wielu wypadkach badani mocno podkreślają, że ten sposób celebrowania związku małżeńskiego jest najwłaściwszy i najpoprawniejszy.

Kolejne pytanie dotyczyło źródeł nieporozumień towarzyszących zawarciu małżeństwa. Średnio 8,9% respondentów wymienia, że najczęściej przykrości miało z księdzem proboszczem. Najczęstszymi i niekiedy jedynymi powodami tych nieporozumień były sprawy materialne — 8,6% badanej populacji. Innymi źródłami nieporozumień to: „Kościół był nieprzygotowany”, albo „ordynarność proboszcza”, czy też chodziło o „formalności”.

Interesujący i godny podkreślenia jest fakt, iż średnio 92,9% badanej populacji nie miało żadnych przykrych spraw związanych z zawarciem tego sakramentu. Należy zatem sądzić, że 125 badanych par małżeńskich wspomina dobrze wydarzenie zawarcia swego związku i samą liturgię tego obrzędu.

Najczęstszymi zaś okolicznościami, które najgłębiej zapadły w sercu i pamięci respondentów z liturgii sakramentu małżeństwa są: „kazanie” — średnio 38,1%, „uroczysta oprawa aktu i wystrój kościoła” — średnio 32,4%, „złożenie życzeń przez kapłana” — 30,5%, „pouczające teksty Pisma Świętego” — 14,2%. Należy zauważyć, że badani małżonkowie właściwie oceniają w czym leży piękno liturgii sakramentu małżeństwa.

Jeden z respondentów zapamiętał najbardziej z celebracji tego obrzędu odczytanie przez kapłana specjalnego błogosławieństwa od księdza biskupa. Ordynariusz Drohiczyński ma taki zwyczaj, że jeśli małżonkowie decydują się na bezalkoholowe przyjęcie weselne w dzień swego ślubu, to wówczas przysyła danej parze błogosławieństwo pasterskie wraz z obrazem Matki Bożej.

Na pytanie, co Pana raziło w sprawowaniu liturgii sakramentu małżeństwa, badani najczęściej wymieniali: „pominięcie Mszy św., a zawarcie małżeństwa w czasie liturgii słowa” — 36,9% badanych. Następnie „niepełne zaangażowanie uczestników wesela” — 17,5% jak również „pośpiech i atmosfera nerwowa” przy celebracji małżeństwa — 10,5%.

Nielicznych ankietowanych irytowały w czasie liturgii tych obrzędów takie sprawy, jak: „brak przygotowania oprawy muzycznej i liturgicznej” — 3,0%, „brak kazania” — 0,7%, „złośliwość proboszcza” — 1,1%.

Kolejny problem to funkcje spełniane przez nowożeńców w czasie sprawowania liturgii małżeńskiej. Nieliczni pełnili następujące funkcje: „przeczytał lekcje” — 1,5%, „przyniósł dary do ołtarza” — 2,2%, „odmówił wezwania

modlitwy powszechnej” — 7,5%. Jest zastanawiające, że średnio aż 90,3% badanych małżonków w żaden sposób nie było zaangażowanych w akcję liturgiczną swego sakramentu małżeństwa. Stąd rodzi się jasny postulat pod adresem prowadzących tego typu spotkania, by jak najwięcej narzeczonych angażować w ryt sakramentu małżeństwa. To z kolei pozwoli na pełniejsze i owocniejsze przeżycie małżeństwa w duchu miłości i zrozumienia.

Liturgia na zakończenie rytu sakramentalnego małżeństwa przewiduje specjalne błogosławieństwo nowożeńców⁷⁰. Jednak respondenci aż w 45,1% stwierdzili, że nie skorzystali z tego pięknego przywileju. Rodzi się tu wniosek, że sprawę błogosławieństwa małżeńskiego zaniedbali wyłącznie asystujący kapłani.

III. LITURGIA DOMOWA ZWIĄZANA Z ZAWarciEM MAŁŻEŃSTWA

Zasady liturgii i wskazań Kościoła w Polsce, nigdzie wprost nie mówią na temat liturgii domowej, związanej z zawarciem małżeństwa. Niewielka wzmianka na ten temat jest we wstępie do *Obrzędów Sakramentu Małżeństwa*. Rytuał na ten temat mówi w następujący sposób: „Ceremonie małżeństwa, które zgodnie ze zwyczajem jakiegoś narodu odprawiają się w domu, nieraz przez szereg dni, należy ukształtować w duchu chrześcijańskim i przystosować je do liturgii”⁷¹.

Potrzeba tego typu liturgii wynika pośrednio z faktu teologii małżeństwa i rodziny jako „Kościół domowego”, o którym mówią dokumenty kościelne. Ponieważ rodzina jako „domowe sanktuarium” Kościoła jest również podstawową wspólnotą liturgiczną, ma zatem prawo nie tylko uczestniczyć w liturgii parafialnej, ale powinna także w swoim łonie żyć tą liturgią i sprawować prawdziwą liturgię domową⁷². Jej forma tradycyjnie wyrażająca się w weselnej religijności ludowej znana jest z autopsji autorowi tego artykułu, z praktyki duszpasterskiej nie tylko w rodzinnej diecezji drohiczyńskiej, ale i w innych regionach Polski⁷³. Tego rodzaju liturgia domowa związana z celebracją liturgiczną sakramentu małżeństwa występuje w kościele jak i w domu. Wreszcie materiału do tego typu analiz dostarczyły same wyniki badań empirycznych wśród badanych małżonków.

⁷⁰ Por. tamże, nr 68, rozdział IV.

⁷¹ Por. tamże, nr 18.

⁷² Zob. Tschuschke, *Małżeństwo i rodzina w świetle odnowionej liturgii sakramentu małżeństwa*, AK 67(1975)84, s. 93; J. Wysocki, *Rytuał rodzinny*, Olsztyn 1981, s. 273-274 [autor podaje tam ceremonie błogosławieństwa narzeczonych przed zawarciem małżeństwa; błogosławieństwo wiązanki ślubnej i mirtu (wykonuje go ojciec lub matka), jak również wianka ślubnego (gdym jest on znakiem dojścia do małżeństwa w czystości)]. Następnie jest mowa o powitaniu nowożeńców przez rodziców i o przyjęciu weselnym, któremu powinna towarzyszyć atmosfera radości i poczucie godności chrześcijańskiej.

⁷³ Formy obrzędowych tradycji weselnych charakteryzuje K. Kwaśniewicz, *Zwyczaje i obrzędy rodzinne*, W: *Etnografia Polski, Przemiany kultury ludowej*, red. Ś. Biernacka, M. Frankowska, W. Paprocka, t. 2, Wrocław 1981, s. 89-121; Zwyczaje weselne stanowią także temat licznych prac magisterskich realizowanych przy Katedrze Liturgiki KUL; J. Kopeć, *Polska obrzędowość rodzinna w roku liturgicznym*, RTK 9(1982) nr 6, s. 109-126; B. Mokrzycki, *W domowym Kościele, Rozważania o małżeństwie i rodzinie chrześcijańskiej*, Warszawa 1989.

Kolejne pytanie postawione badanym małżonkom brzmiało: Religijne tradycje rodzinne związane z wyjazdem do ślubu i samą ucztą weselną. Najbardziej znanym elementem religijnych tradycji w ramach tzw. wyjazdu do ślubu jest „błogosławieństwo rodziców” — średnio 89,5% respondentów. Na drugim miejscu badani wymieniali wśród tych zwyczajów „wręczenie chleba i soli” — 73,9%. Jest to dosyć znany i powszechnie praktykowany zwyczaj na terenie całej Polski, związany z domową liturgią sakramentu małżeństwa.

Trzecie miejsce wśród zwyczajów weselnych zajęły „oczepiny” i „pieśni o obowiązkach stanu małżeńskiego” — 13,0%. Bardzo często o tych obowiązkach jest mowa w tzw. wianku. Utwór ten recytuje się, a niekiedy nawet śpiewa. Czyni to z zasady jeden ze świadków tego obrzędu. Jak wykazały badania na terenie badanej diecezji jest zwyczaj „przeproszenia rodziców” przez nowożeńców — 8,9%. Dalsze miejsce wśród elementów religijnej tradycji, związanej z liturgią domową zajęły: „wręczenie obrazu Matki Bożej przez rodziców” — 6,3%. Tylko nieliczni wymieniali natomiast takie tradycje jak: „wręczenie krzyża”, „wręczenie Ewangelii”.

Istnieje zatem potrzeba podtrzymywania starodawnych zwyczajów powiązanych ze ślubem. Natomiast wielką rolę w tej mierze odgrywa wychowawcza funkcja rodziny. Należy zatem pielęgnować i rozwijać elementy religijnej tradycji ludowej. Paweł VI w Adhortacji apostołskiej „O ewangelizacji w świecie współczesnym” pochwała religijność ludową. Mówi, że nosi ona w sobie „głód Boga jaki jedynie ludzie prości i ubodzy duchem mogą odczuwać”⁷⁴. Ona także rozbudza w człowieku takie cechy jak: cierpliwość, świadomość niesienia krzyża, wyrzeczenia się, postawy otwartości, życzliwości, jak również uczy szacunku dla innych⁷⁵.

Sobór Watykański II także mówi, że życia duchowego nie można ograniczać tylko i wyłącznie do udziału w samej liturgii⁷⁶. Dlatego należy narzeczonym ukazywać piękno tych elementów religijnej tradycji związanych z zawarciem związku małżeńskiego. Mówić o ich celowości i wielkim znaczeniu.

Średnio 94,4% badanej populacji małżonków miało przyjęcie weselne z alkoholem. Tylko 5,6% pozostałych ankietowanych swoje przyjęcie domowe związane z zawarciem sakramentu małżeństwa miało bez alkoholu. Motywacja uczyty weselnej bez użycia alkoholu to: „uczynione wcześniej postanowienie”, „miesiąc sierpień”, „życzenie żony”, „przejście męża z wiary prawosławnej na katolicką”.

Weselną ucztę z alkoholem tłumaczyli najczęściej respondenci w następujący sposób: „tak robi większość”, bądź też wyjaśniali, że ucza bez alkoholu „byłaby źle rozumiana przez gości weselnych”.

Kolejny problem postawiony badanej populacji to dawne tradycje przestrzegane w czasie wesela. Dwie dawne tradycje w ogromnej większości były

⁷⁴ Paweł VI, *Adhortacja Apostołska o ewangelizacji w świecie współczesnym* „*Evangelií nutiandi*” 8 XII 1975, AAS 68(1976), s. 5-76, W3 Encykliki, Warszawa 1981, s. 180-217.

⁷⁵ J. Komorowska, *Świąteczne zwyczaje domowe — rodzina i społeczne funkcje domowej zwyczajowości*, W: *Miłość — małżeństwo — rodzina*, red. F. Adamski, Kraków 1978, s. 445. (Autorka przeprowadziła w Warszawie socjologiczne badania dotyczące świątecznych zwyczajów domowych i jego wyniki umieściła w artykule jw. s. 245-261.

⁷⁶ Por. B. Nadolski, *W trosce o pobożność ludową*, „*Poznańskie Studia Teologiczne*”, T. 5(1984), s. 171-172.

przestrzegane w czasie wesela badanych małżonków. Są to: „oczepiny” — 73,5% oraz „rozzrucanie drobnych pieniędzy” — 67,1%. Obydwie te tradycje obrzędowe pochodzą z dawnego rytuału weselnego.

Oczepiny z zasady odbywają się tuż po północy, według pewnego porządku. Oczywiście należy zaznaczyć, że pod tym względem nie ma już dziś jednolitości. Przeważnie uzależnione to jest od kapeli weselnej. Związane są z tym przeróżne zwyczaje, takie jak: wykup welonu panny młodej, bądź też „muchy” młodego, albo taniec z panną młodą lub młodym, za który należy złożyć jakiś dar, najczęściej w postaci pieniężnej.

Drugą najczęściej przestrzeganą tradycją jest rozrzucanie pieniędzy. Dokonuje się to przeważnie po wyjściu z kościoła, po złożonych życzeniach.

Do dziś zwłaszcza w rejonie wiejskim, w czasie tzw. wyjazdu do ślubu znane są bramy weselne i wykup panny młodej.

Należy zaznaczyć, że zanika zwyczaj „przygotowywania specjalnego ciasta weselnego”, tzw. „korowaja czy kołacza”.

Bardzo rzadko były przestrzegane takie tradycje jak: „przemówienia”, „tłuczenie kieliszków młodych”, czy też „przeniesienie panny młodej przez próg”.

Na podstawie badań empirycznych, prowadzonych przez socjologów, rodzi się wniosek, iż głównie ze względu na dzieci i młodzież rodzice i dziadkowie podtrzymują tradycję i otwierają kulturę domu na nowe zwyczaje. Badania Jadwigi Komorowskiej wśród młodzieży wykazały, że młodzież potrzebę podtrzymywania starodawnych zwyczajów uzasadnia w ten sposób, iż one „umacniają więź rodzinną i narodową”, zaś wprowadzenie nowych zwyczajów tym, że „rodzina rozwija się z postępowaniem cywilizacji”. Innowacje z zasady młodzież popiera i generalnie postuluje. W przeprowadzonych badaniach pani Komorowskiej czytamy między innymi: „Wszystkie zwyczaje, które towarzyszą weselu, są niesłychanie barwne i piękne. Strasznie podoba mi się zwyczaj, [...] jakim jest przenoszenie panny młodej przez próg domu. Chciałabym, aby mój mąż też wniósł mnie do domu na rękach [...]”.

Niepokojące jest to zjawisko, że zanika modlitwa na rozpoczęcie uczty. Ten piękny zwyczaj modlitwonego rozpoczęcia przyjęcia weselnego był zachowany tylko u siedmiu par małżeńskich, co stanowi średni 5,2% badanych. Dlatego przed odpowiedzialnymi za przygotowanie do małżeństwa stoi bardzo ważne zadanie, by w czasie spotkań przedślubnych przypominać o pięknych tradycjach religijnych związanych z weselem i zachęcać do ich ożywienia. Przede wszystkim należałoby podkreślać tradycje o charakterze religijnym i zaproponować nowożeńcom zestaw modlitw i weselnego rytuału. Mogłyby to być następujące propozycje zwyczajów religijnych, które można polecić nowożeńcom w czasie wesela: modlitwa na rozpoczęcie uczty weselnej, toast życzeniowy z pieśnią religijną o opiekę nad małżeństwem, odczytanie fragmentu Pisma świętego, mówiącego o miłości i obowiązkach małżeńskich, albo wygłoszenie religijnych życzeń z przypomnieniem bogactwa drogi małżeńskiej przed Bogiem i ludźmi, czy też recytowanie poezji religijnej, w której jest apoteoza dobrego małżeństwa.

Powyższe propozycje młodych małżonków należy ocenić jako interesujące i godne podkreślenia i realizacji na przyjęciu okolicznościowym, jakim jest wesele.

Oceniając rozważania na temat liturgii domowej związanej z zawarciem małżeństwa sakramentalnego należy powiedzieć, że ma ona swoje uzasadnienie i jest, jak najbardziej godna podkreślenia. Potrzebę pielęgnowania starodawnych zwyczajów uzasadnia się między innymi tym, że umacniają one więź rodzinną i narodową. Każde święto bądź też uroczystość doroczna czy okolicznościowa zdobywały swoją odrębność przez włączenie narastających w ciągu wieków różnych zwyczajów. Dlatego też należy je pielęgnować i jak najbardziej rozwijać przy okazji jaką jest przyjęcie weselne.

WNIOSKI

Trzeba powiedzieć, że w zakresie interesującej nas problematyki przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie nie ma jeszcze dopracowanego wzorca ogólnopolskiego, mimo prób jego stworzenia przez trzy Instrukcje Episkopatu Polski a także propozycji niektórych centrów pracy zajmujących się formacją populacji młodzieży i wspólnot rodzinnych.

Aby liturgiczna celebracja sakramentu małżeństwa przebiegała zgodnie z zasadami liturgii, należy dokonać następujących weryfikacji:

1. Większy nacisk położyć na omówienie tego sakramentu w czasie katechez przedmałżeńskich.

2. Poprawniejsze sprawowanie liturgii małżeństwa wymaga lepszego przygotowania ze strony samych duszpasterzy, jak i zarówno narzeczonych. Ponieważ jak wynika z badań ta sprawa nie była dogłębnie poruszana na kursach przedmałżeńskich.

3. Nupturientów powinno się uświadomić głębiej, że sakrament małżeństwa należy zawierać w czasie Mszy świętej, ponieważ między nim a Eucharystią istnieją głębokie więzi.

4. Można zalecać wspólną formę obrzędową, podczas której kilka par zawiera związek małżeński w czasie jednej akcji liturgicznej. Odpowiedzialny za katechezę przedślubną musi ukazać głębsze, teologiczne i społeczne znaczenie takiej formy celebracji.

5. Unikać tu trzeba jednak niepotrzebnych nieporozumień z narzeczonymi, zwłaszcza dotyczącymi spraw materialnych. Wszystkie bowiem tego rodzaju dysonansy osłabiają głębsze i owocne przeżywanie liturgii tego sakramentu.

6. Duszpasterze muszą jednak zwrócić uwagę na takie sprawy jak: uroczystą oprawę aktu zawarcia małżeństwa i wystrój kościoła, homilię, złożenie życzeń nowożeńcom i ogólną atmosferę radości i zyczliwości. Ten bowiem klimat pozostaje długo w pamięci i sercu małżonków.

7. Podczas liturgii tego sakramentu należy bardziej angażować samych nowożeńców i uczestników wesela w czynności liturgiczne. Dlatego celebrans powinien dać możliwość wyboru czytań, zlecić nowożeńcom przyniesienie darów ofiarnych do ołtarza, czy też przekazać im odmówienie wezwań modlitwy powszechnej.

8. Kolejny postulat to ten, aby celebransi na zakończenie liturgii sakramentu małżeństwa udzielali specjalnego błogosławieństwa nad nowożeńcami, co przewidyują same rubryki. Należałoby tę sprawę mocniej zaakcentować na kursach przedmałżeńskich i ukazać wartości teologiczne takiego błogosławieństwa.

9. Sama liturgia tego sakramentu powinna być bardzo starannie przygotowana z uwzględnieniem znaczenia poszczególnych znaków, symboli i gestów. Liturgia ta powinna być sprawowana bez pośpiechu, bez improwizacji, czy bezdusznej rutyny.

10. Trzeba także, aby ludzkie i rodzinne formy radości, towarzyszące zaślubinom były bardziej inspirowane przez ducha liturgii, by uroczystości i przyjęcia weselne wskutek nieodłącznego niebezpieczeństwa pijaństwa, niezgody, świeckich tylko elementów, nie stały się zaprzeczeniem dla przeżycia religijnego, jakim było zawarcie sakramentalnego związku małżeńskiego podczas sprawowania Eucharystii, czy też poza nią. Należy zatem podtrzymywać starodawne zwyczaje ludowe powiązane ze ślubem. Elementy religijnej tradycji ludowej ucżą szacunku dla drugiego człowieka. Jeszcze w kancelarii parafialnej powinno się przypominać narzeczonym o tym, że zwyczaje te umacniają więź rodzinną i narodową, dają poczucie zabezpieczenia i swoistego zadowolenia. Winno się ukazywać narzeczonym celowość zwyczajów religijnych i polecić nowożeńcom w czasie wesela takie elementy religijne jak: „modlitwę na rozpoczęcie uczy”, „odczytanie fragmentu Pisma świętego”, „toast życzeniowy z pieśnią religijną o opiekę Bożą nad małżeństwem”. Od tej odnowy liturgiczno-pastoralnej kursów przedmałżeńskich w dużej mierze zależy dobro małżeństwa i rodzin polskich.

PROBLEMATICA LITURGICA NELLA PREPARAZIONE AL MATRIMONIO

SOMMARIO

Il nuovo rito del matrimonio è stato pubblicato nel 1969. Il Decreto che promulga l'edizione tipica dichiara che „il rito per la celebrazione del matrimonio è stato rivisto secondo le norme della Costituzione sulla Liturgia, affinché tale rito possa essere arricchito e significare più chiaramente la grazia del sacramento e permetta una conoscenza degli obblighi della coppia sposata”. (Por. P. Gy, *Le nouveau Rituel Romain du Mariage*, LMD 99(1969), s. 124-143). Il nuovo rito sottolinea la preparazione al matrimonio. Un compito indilazionabile della comunità cristiana oggi è quello di inventare un modo nuovo di vivere la vita matrimoniale e familiare nel quadro dell'attuale realtà storica e socioculturale. La novità della rivelazione cristiana non riguarda tanto la famiglia, ma piuttosto il matrimonio, cioè quel fondamentale rapporto uomo-donna sul quale si costruisce la vita familiare.

Il nuovo rito comprende 35 testi tratti dalla Bibbia. Si possono proclamare tre letture. I testi biblici possono scegliere gli sposi. La dottrina del Nuovo Ordo è molto ricca e può servire come punto di partenza per una catechesi sacramentale del matrimonio.

Il sacramento del matrimonio si inserisce tra l'omelia (deve essere sempre), la preghiera universale (potrebbe essere preparata dagli sposi) e l'offertorio. Agli sposi si ricorda il legame tra il battesimo e il sacramento che sta per essere celebrato e che conferirà il sigillo all'amore e alla fedeltà degli sposi.

L'Ordo ha previsto per la fine della celebrazione una lunga benedizione di cui offre tre formulari.

Agli sposi durante la preparazione al matrimonio c'è bisogno di sottolineare che loro partecipano insieme all'amore cristiano con quella realtà che caratterizza la loro esistenza quotidiana, e cioè con l'amore coniugale. I sacerdoti debbono sottolineare agli sposi che sono aiutati dalla grazia sacramentale a vivere, purificandole, le dimensioni tipiche dell'amore coniugale, di un amore cioè capace di fondere in armoniosa sintesi i valori dello spirito, dell'affettività e della corporeità; di un amore unico, che costituisce gli sposi in un'amicizia vera e profonda; di un amore indissolubile e fedele, impegnato per sempre nella reciproca promozione personale.